

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ЗУБКО ТЕТЯНИ ЛЕОНІДІВНИ

на тему: «**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальностями 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

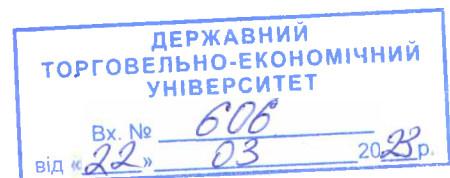
та 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Вивчення дисертаційної роботи, ознайомлення з публікаціями автора за темою дослідження, апробацією результатів та впровадженням результатів дисертації **Зубко Тетяни Леонідівни** можна зробити такі висновки щодо актуальності дослідження, ступеня обґрунтованості одержаних результатів, висновків, рекомендацій, наукової новизни та практичної значущості наукового дослідження.

1. Актуальність обраної теми дисертації.

Останнім часом питання економічної безпеки для України надзвичайно актуалізувались. Повномасштабна війна викликала низку загроз, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки України та суб'єктів господарювання.

Економічна безпека передбачає створення комплексу організаційних, управлінських, економічних заходів, що забезпечують стійкість суб'єкта господарювання під дією несприятливих чинників та можливість його самовідтворення. Підприємства торгівлі відіграють одну із провідних ролей у задоволенні інтересів широкого кола споживачів, генерують майже 1/5 ВВП України. Питання економічної безпеки підприємств торгівлі набувають ключового значення в умовах пришвидшення євроінтеграції. Розвиток євроінтеграційних процесів відбувається в умовах широкомасштабної інтервенції рф, що вимагає ретельного дослідження проблеми економічної безпеки як суб'єктів господарювання, так і країни в цілому.

Євроінтеграція створює нові можливості для реалізації порівняльних переваг, може стати поштовхом для економічного розвитку України, сприятиме більш ефективному використанню ресурсів, проте євроінтеграційні процеси також характеризуються викликами, що потребують відповідної реакції та активної участі України як суб'єкту європейської політики.

Відкритись ринків та глобалізація торгівлі загострюють конкурентну боротьбу, вимагають нових підходів забезпечення економічної безпеки підприємств торгівлі.

Необхідність забезпечити надійний захист підприємств від реальних і потенційних загроз, мінімізувати їх негативний вплив на результати діяльності підприємств, забезпечити гнучкість та швидко адаптацію в умовах змін зовнішнього середовища для мінімізації економічних втрат визначають актуальність дослідження та його наукову цінність.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами та дослідженнями.

Проведені автором дисертаційної роботи наукові дослідження є складовою науково-дослідної роботи Державного торговельно-економічного університету, а саме:

- «Геопросторова диверсифікація зовнішньої торгівлі України» (номер державної реєстрації 0120U104719), де автором визначено: теоретико-методологічні засади формування та розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах євроінтеграції; визначено зміст поняття «економічна безпека підприємства»; проведено систематизацію загроз і ризиків діяльності підприємств торгівлі; сформовано методологічний підхід розроблення системи економічної безпеки виробничо-торговельного підприємства;

- «Управління інноваційним розвитком підприємства торгівлі» (номер державної реєстрації 0120U100265), де автором охарактеризовано методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства та визначено взаємозв'язок між економічним потенціалом і рівнем конкурентоспроможності підприємства;

- «Розвиток ритейлу в умовах глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0121U110152), де автором обґрунтовано сутність та методи управління інноваційним потенціалом підприємств, визначено вплив інновацій на формування конкурентних переваг торговельних підприємств, розроблено систему оцінювання стратегічних рішень підприємства, охарактеризовано особливості здійснення зовнішньої торгівлі України в умовах євроінтеграції.

Внесок автора у виконання наукових робіт підтверджено відповідними довідками.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Проведений детальний аналіз змісту дисертації, реферату та публікацій Зубко Т.Л. дозволяє зробити висновок щодо достатнього ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Одержані автором наукові результати базуються на використанні нею положень сучасної економічної теорії. Список літератури за темою роботи складає 705 найменувань. Автором досліджено вивчення проблеми економічної безпеки та викликів для підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції як вітчизняними, так і закордонними науковцями. Це дозволило визначити сучасний стан проблеми та розв'язати завдання, визначені у дисертаційній роботі.

Для досягнення мети дослідження, автором була використана низка сучасних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а саме: логіко-історичний, системно-функціональний порівняння, системного аналізу, теоретичного узагальнення та синтетичних оцінок, факторних порівнянь, емпіричного аналізу, експертних оцінок. Аналітична частина побудована на великому масиві статистичних даних.

Зміст дисертації визначається темою. Мета, поставлена в роботі, досягнута. Матеріал дослідження викладений науковим стилем, робота побудована логічно. Висновки за всіма розділами та загальні висновки є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності підприємств торгівлі, що дозволить побудувати ефективну систему їх економічної безпеки в умовах євроінтеграції.

Таким чином, результати наукового дослідження Зубко Т.Л., представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані, науково достовірні. Назва дисертаційної роботи «Економічна безпека підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції» повністю відповідає її змісту, що підтверджується метою дослідження та вирішеними у процесі її досягнення завдань.

4. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова цінність результатів дослідження полягає у подальшому розвитку теоретико-методологічних засад, теоретичних положень та наданні практичних рекомендацій, спрямованих на розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції. До вагомих наукових результатів, на думку опонента, можна віднести наступні.

За спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини:

вперше

– запропоновано методологічний підхід до оцінювання рівня економічної стійкості країни в умовах євроінтеграції, що побудований на визначенні взаємозалежності міжнародної торгівлі та соціально-економічного розвитку країни для забезпечення швидкого реагування на виклики зовнішнього середовища за допомогою запропонованих інструментів впливу на ключові фактори зовнішньої торгівлі як основи економічної безпеки держави;

удосконалено:

– методичний підхід до оцінювання безпеки інноваційності економічного простору за допомогою визначення відносного інноваційного індексу, індексу глобальної конкурентоспроможності, глобального індексу інновацій, індексу інвестиційної привабливості. Запропонований підхід дозволяє обґрунтовувати інвестиційні рішення при здійсненні міжнародних інвестицій в інноваційні проекти;

– теоретичний підхід до розширення класифікаційних ознак за напрямками імплементації поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, в основу якої покладено аналіз їх сутності, переваги та виклики у процесі реалізації, що дозволяє виявляти ключові ризики проведення макроекономічних реформ, секторальні переваги й загрози та пришвидшувати впровадження результатів реформ в економіку країни;

набули подальшого розвитку:

– методичний підхід до стратегічного планування міжнародного партнерства торгівлі в частині обґрунтування доцільності розвитку економічного партнерства з державами ЄС, Азії та Африки та визначення переліку товарних груп експорту України для реалізації на ринках цих країн за критеріями зростання дохідності експорту та внеску товарних груп у потенціал економічної безпеки країни в цілому та підприємств торгівлі зокрема;

– методичний підхід до оцінювання стабільності роботи підприємства торгівлі в системі його економічної безпеки в умовах процесу євроінтеграції. Запропонований підхід забезпечує ефективність розроблення управлінських рішень для підприємств торгівлі України в умовах євроінтеграції;

– модель інтерпретації залежності товарообороту від рівня економічної безпеки від найбільш значущих чинників впливу на торгівлю.

За спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності):

вперше

– визначено функціональні складові системи економічної безпеки підприємства торгівлі (операційну, фінансову, інвестиційну, інноваційну, інтелектуально-кадрову) задля формування інструментарію забезпечення захищеності як життєво необхідних функціональних сфер підприємства, так і підприємства в цілому;

– запропоновано методологію формування і управління системою економічної безпеки підприємства торгівлі на засадах поєднання ресурсно-функціонального, процесно-ситуаційного та системного підходів;

удосконалено:

- концептуальний підхід до аналізу та оцінювання рівня економічної безпеки підприємств торгівлі, який побудований на поєднанні ресурсно-функціонального методу та методу нечітких множин і включає моделі, принципи, інструменти. Такий підхід дає можливість отримувати точні результати оцінювання рівня економічної безпеки та одночасно виявляти «вузькі місця» діяльності підприємств;

- методичний підхід до аналізу криз в діяльності підприємств синергетичним підходом, що дозволяє розглядати кризу як наслідок впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ при врахуванні явищ циклічності кризових явищ;

- методичний підхід до визначення стану економічної безпеки підприємства торгівлі за рахунок запровадження оцінки впливу зовнішньоторговельного фактору, що дає можливість комплексно проводити оцінювання складових економічної безпеки підприємств торгівлі у стратегічному вимірі;

набули подальшого розвитку:

- теорія безпекології у частині:

визначення економічної безпеки підприємства як «стану підприємства, що визначається його здатністю захищати свої інтереси та діяльність, бути конкурентоспроможним, ефективно використовувати свій потенціал та стабільно розвиватися», в якому враховано динамічність розвитку, ресурсну складову (потенціал) і критерій досягнення ефективності – конкурентоспроможність;

системи економічної безпеки як сукупності методів управління, відповідної поведінки співробітників, вміння менеджменту передбачати та вчасно реагувати на небезпеку, складати обґрунтовані довго- та короткострокові плани підприємства;

розширення підходів до класифікації реалізації господарських інтересів шляхом включення класифікаційних ознак «за досяжністю» (досяжні або реальні, малоімовірні або нереальні) та «за інноваційністю» (принципово нові; такі, що розвиваються; традиційні);

розширення підходів до визначення сутнісних характеристик економічної безпеки підприємств за рахунок орієнтації на конкурентоспроможність та підтримання потенціалу підприємств.

Наведені в дисертаційній роботі Зубко Т.Л. елементи наукової новизни, що виносяться на захист, обґрунтовані, відображають результати проведеного дослідження.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретичні положення дисертаційної роботи Зубко Тетяни Леонідівни розвивають теорію безпекології, формують методологічні засади і концептуальні положення економічної безпеки підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції. Практична значущість одержаних результатів полягає у розробленні завершених автором методик моніторингу загроз, розробленні моделі прийняття стратегічних рішень при забезпеченні необхідного рівня економічної безпеки підприємств торгівлі в умовах турбулентного зовнішнього середовища.

Практична значущість дослідження підтверджена довідками про впровадження пропозицій автора у діяльність Українського національного комітету Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) (довідка № 173 /22 від 15.06.2022), у роботі ТОВ «ХОРСТЕХ» (довідка № 06/29-3 від 29.06.2022), Громадської організації «Інститут незалежних експертів» (довідка № 14 від 30.06.2022), ТОВ «Сахара» (довідка № 206 від 15.07.2022), ТОВ «ЕКОКЛУБ» (довідка № 1 від 01.08.2022), ТОВ «Галанлепро» (довідка № 220 від 31.08.2022), Асоціації Ритейлерів України (довідка № 112 від 04.10.2022), Національного інституту стратегічних досліджень (довідка № 293/762 від 14.10.2022).

Теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі Державного торговельно-економічного університету (довідка №1485/22 від 29.08.2022) при викладанні дисциплін «Економічна безпека підприємства» та «Бізнес-планування».

На підставі вище зазначеного можна зробити висновок про те, що рекомендації дисертаційної роботи є уніфікованими та загальнодоступними, а дослідження у цілому має наукове та практичне значення.

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Автором за темою дисертації опубліковано 62 наукові праці, з яких: одноосібна монографія, 2 підрозділи у колективних українських та закордонних монографіях, 38 наукових статей, що видані у наукових фахових виданнях України

та наукових періодичних виданнях інших держав, що включені до міжнародних наукометричних баз. Автором опубліковано 35 статей у виданнях, що внесені до міжнародних наукометричних баз, у тому числі 6 статей, у виданнях, що індексуються НМБ «Scopus» і «Web of Sciens», 3 статті в інших виданнях. Автором видано 20 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 54 друк. арк., з них автору належить 47,85 друк. арк.

Положення дисертаційної роботи, які винесені на захист, її наукова новизна, повністю висвітлені у відкритому друці та пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Ознайомившись із текстом дисертаційної роботи, змістом реферату та публікаціями Зубко Т.Л. можна стверджувати, що наукові положення, пропозиції і висновки, представлені у роботі, є обґрунтованими та достовірними. Наукова новизна та практична значущість дисертаційної роботи знайшли відповідне відображення у фахових наукових статтях та матеріалах апробаційного характеру. При цьому кількісне і якісне представлення друкованих праць надають авторові офіційне право публічного захисту дисертаційної роботи. З публікацій, що написані у співавторстві, використано тільки ті результати, які отримані автором особисто.

В рефераті висвітлено наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертаційній роботі Зубко Т.Л. Зміст реферату повністю відповідає дисертації та не містить положень, які не досліджені в роботі.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є власним науковим доробком. Особистий внесок дисертанта є достатнім. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає встановленим вимогам щодо публікацій основних положень дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

7. Зміст та оформлення дисертації.

Дисертаційна робота має логічну структуру, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 597 сторінок, з них основний текст викладений на 360 сторінках. Робота містить 168 таблиць та 50 рисунків.

Викладення матеріалу здійснено послідовно та обґрунтовано. Робота написана у науковому стилі, її зміст викладено у чіткій логічній формі та проілюстровано відповідними рисунками, таблицями, графіками.

За обсягом і оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, що встановлені МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Тема та зміст дисертації відповідають паспортам спеціальностей 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини та 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

8. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Результати перевірки дисертаційної роботи Зубко Т.Л. на наявність ознак академічного плагіату дає можливість стверджувати, що посилання на першоджерела в роботі коректні, навмисних спотворень на виявлено. Таким чином, можна дійти висновку, що порушення академічної доброчесності відсутні.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи авторський підхід до вирішення досліджуваної проблеми та в цілому позитивно оцінюючи викладені положення, висновки та рекомендації, на думку опонента, необхідно відмітити ряд положень, які носять дискусійний характер та потребують додаткової аргументації, а саме:

1. В основу розрахунку економічної стійкості торговельних країн- партнерів покладено методику, запропоновану Давиденком С. Автором відібрано ряд показників, проте в роботі не наведено аргументів на користь відбору як методики оцінювання, так і індикаторів (показників). Крім того, автору доцільно було б пояснити обґрунтування оптимальних значень обраних показників (с. 105-107).

2. Автор, аналізуючи підходи до визначення кризи (с.46-47), дає їх розгорнуту характеристику. Проте у науковій літературі поширений процесний підхід до визначення кризи, якому автор не приділила увагу.

3. Систему прийнято розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють єдине ціле і взаємодіють із середовищем, в якому функціонує система. Автор в дисертаційній роботі задекларувала як систему ризиків підприємств торгівлі (с.52-53, табл. 1.6), види ризиків та особливості їх оцінювання.

4. Автором запропоноване використання методу нечіткої логіки для оцінювання рівня економічної безпеки (с.179). В роботі доцільно було б показати переваги даного методу у порівнянні з іншими. Крім того, відбір показників кожної для оцінювання із функціональних складових потребує додаткового пояснення.

5. У табл. 3.19 (с.233-235) наведені показники, що впливають на стан економічної безпеки підприємства. В роботі було б доцільно показати процедуру відбору показників і методи, які при цьому використовувались автором.

6. Автором представлена модель системи економічної безпеки підприємства торгівлі в умовах євроінтеграції рис.1.4 (с. 74). Запропонована модель мала б більш завершену структуру, якби автор зазначила основні параметри євроінтеграції

(політичний, соціальний, економічний) при визначенні впливу зовнішнього середовища на систему економічної безпеки підприємства торгівлі.

7. Рис 1.5 (с.76), рис. 1.6 (с.79) характеризуються некоректністю зв'язків і взаємозалежностей.

8. При визначенні стану економічної безпеки не зрозуміло, що має на увазі автор, говорячи про достатній рівень економічної безпеки підприємства (с.58).

9. В роботі присутні некоректні визначення та термінологія: складові методологічної системи (с.79), структурна модель процесу підтримки стабільного рівня (с.81), розвиткові траєкторії (с.83), методологічні аспектні підходи (с.104), категоріальне визначення поняття (с.104), на рис. відображено низький рівень кількох складових (с.271) тощо.

Разом із тим, виявлені недоліки та дискусійні положення не знижують теоретичної та науково-практичної значущості отриманих наукових здобутків. Це дозволяє позитивно оцінити актуальність теми дослідження, ступінь обґрунтованості положень наукової новизни, адекватність висновків та рекомендацій.

10. Загальний висновок

Враховуючи актуальність проблеми та результати проведеного наукового дослідження, вважаємо, що дисертаційна робота ЗУБКО Тетяни Леонідівни на тему «Економічна безпека підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції» є самостійною, завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати, та у сукупності спрямовані на розв'язання важливої наукової проблеми, яка має загальнонаціональне значення. Тематична спрямованість та зміст дослідження відповідають паспортам спеціальностей 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини та 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) Структура і зміст реферату ідентичні основним положенням дисертації. У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

На підставі аналізу дисертації Зубко Т.Л., реферату, публікацій дисертанта можна зробити висновок, що дисертаційна робота виконана на належному теоретичному та практичному рівні, за своїм змістом, оформленням, актуальністю та глибиною вирішення наукової проблеми й розроблення практичних рекомендацій відповідає вимогам щодо дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема пунктам 2, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2022 р. № 1197, а автор дисертації – ЗУБКО Тетяна Леонідівна –

заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини та 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
декан факультету транспорту,
менеджменту і логістики
Національного авіаційного
університету

Тетяна Мостенська
Мостенської Т.
свідчую
чений секретар
ного авіаційного університету
М. Леминий

Тетяна МОСТЕНСЬКА